
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

Spovedania unui om nou.

(Dinu Milian).

Anul al doilea.

Scoala își schimbase localul. Asociații cumpăraseră de veci casa cea mai mare din târg: o închisoare grozavă și amerințătoare care dominează tot orașul. Așezate între două ulițe, casele se arată ca o zidire tăcută și plină de tăinicie. De tăinicie? Numai din tainele a 8 ani de zile ce i-am suferit, s'ar scrie un volum. Și cîți au fost ca mine!....

Acum sînt intern.

Pe cînd ieș petreceam vacanția culcat pe laurii mici, mama și țîțaia Dodo o pierduseră cusînd cămeși, și toate *bulendrele* cerute de reglement.

* * *

În ziua de 8 Septembrie fui trimis la școală. De astă dată am fost scutit de solemnitate și de discursurile tatei. M'a dus Tudurachi la școală. Acolò am fost de față la sfințirea apei de cătră popa Alexandru. Ca să nu vorbesc înnainte de trebuință, mai încolò voiș zugrăvi chipul popei Alexandru, care în tragi-comedia vieței mele își are și iel rolul. M'am întîlnit cu colegii, le-am strîns mîna și ast-feliu am început să repetuesc al doilea an. Despre învățat nu îmi ieră greū: nu ceteam decît foarte rar și cînd știeam că trebuie să mă iee în târg.

Acum sînt *om*, nu sînt bătut; din potrivă ieș bat. Soldatul pumbit, cînd a ajuns serjent, își resbună asupra celor mai de jos. Tot așa făceam și ieș.

* * *

Ce învățam? Catihismul. Profesor, un biet student pe care îl poreclisem „*chipăruș*.” Ieră iute grozav și aceasta ne făcea să rîdem. *Morala* creștinească învățată și *înțeleasă* de băeți de 8—9 ani. Îmi aduc aminte că ieră vorba de fecioria Maicei Domnului pe cînd a născut pe Hristos. Mai întaiū trebuia să știm

ce ie feciorie și ce legătură ieste între iea și naștere. Și am știut aceasta din preună cu multe ce nu ar fi trebuit să știm și cari ne aprindea mintea prin farmecul necunoscutului.

Plecați înse fruntea și tăceți: Nu se discută *Morala* creștină. Ce mai învățăm? Nemțasca. Adecă gramatica germană știută pe de rost în nemțește. Apoi: Ich bin gut, du bist schlecht, er ist gross.

Frânțuzește: *L'ami des Enfants*. Figurile ne plăceau mai mult decît ba-ba-bou.

* * *

Am zis că ieram intern. Ași trece de pornografic dacă ași zugrăvi, după natură, obiceiurile cari se învăță în scoală și mai cu samă în internat. De acolò ies acei tineri cu ochii vineți și stecloși, de acolo ies oftigoșii și toți aceia cari se scoboară foarte de curînd în groapă.

Mărturisesc, fără să roșesc, că am trecut prin multe că, aproape tot ce aș făcut și alții, am făcut și ieș.

Precum înse, din supra-vețuitorii unei corăbii înecate, unii povestesc întîmplarea; tot așa și ieș, singurul care am mintea sănătoasă, cred de datoria mea să strig și să arunc blăstămii în potriua acelora cari pune viții în așa împrejurări că trebuie să se desvolte și să crească.

* * *

Nemic extraordinar anul acesta. L'am sfîrșit cu bine, și am putut trece clasa fără să fiu *corigent*. Singurul an din 9 în care am *învățat bine*. Lucru înse foarte curios, căci ieș nu învățasem de loc.

Am petrecut vara pe malul Prutului, la Șorca. Vieță năcăjită! Ce folos, că aveam orizonturile largi, priveliștele frumoase, ce folos că priveam luntrașii cari scoboraș Prutul cîntînd, ce folos că ades mă minunam, cînd valurile ieraș turburi și învrăjmășite, ce folos de toate, cînd ieram ca stiglețul în cușcă? Dinu nu avea voie să se scalde fără mama saș tata, Dinu nu avea voie să meargă în sat ca să-l mînințe cîinii saș să se joace cu băeții țeranilor, Dinu nu se putea duce în livadă, nici pe malul Prutului, căci, *doamne ferește*, se poate rumpe malul. Aici îmi veniseră de *hac*. Apoi ocările mamei cînd nu ascultam:

— Dinule vrei să omori pe mă-ta, o singură mamă ai; cînd va muri vei vedea că nu mai găsești alta. Cît despre tata, ieră

veșnic posomorît și ades îndreptă greșelele mele, sub-liniind o-cările mamei cu bastonul său : Sf. Nicolai.

— Ticălosule! Ieată toată morala lui întovărășită de cea mai puternică, a Sf. Nicolai.

Îmi aduc a minte că m'am întors singur cu dînsul la Iași, într'o brișcă fără rezoare.

Atîta tot, din acest an îmi aduc aminte.

Am uitat să mai spun că directorul se schimbase; în locul lui Papa Culeiu, venise *Musteață-Roșie*. Acesta ie profesor la U-niversitate și inginer de *Mine*. Multă vreme nu am știut ce sînt *mine*. Inginer de mine? Adecă numai pentru dînsul, socoteam ie!....

* * *

Anul al treilea.

Tot intern. Cum un vechiîu soldat își spune izbînzele lui, tot așa și ieî, îmi trag surtucul, tușesc și cer la toți să tacă : Anul acesta ieste epoca mea de glorie. In acest an am săvîrșit faptele cele mai mari și am trăit vieța de scolar în toată slo-bozenia. In acest an am dat drumul văzuinților și zborului firei mele.

Maiîu întăiî : acum ieram di'ntre cei *vechi*; noi ieraîu o mul-țime între cari și nenorocitul Aclas. Pe acesta îmi arătam pute-rea. Ieră cepeleag și pentru nefericirea lui avea o *chelbe* în cap. Atîta i-a trebuit. Mai-avea încă și o soră. A avea surori ieste o nenorocire pentru un băiet în scoală. Și ieî aveam două, dar știusem de la început, prin pumnul dat în ochiul lui Mașotă, să le apăr *cinstea și numele*.

Ceea ce fusesem ieî la început, ieră acum bietul Aclas. Nă-scocisem toate năzdrăvaniile asupra lui și a sorori-sa. Inspectoriul Bîrjoiî, ieră veșnic între noi ca să ne împace :

— Domnu *Bîrzoii*, numai cel auzeai pe Aclas, spunînd plin de lacrimi, Milian numi dă *pași*.

— Nu-ți dă pace, dar ce-ați făcut?

— Se *leagă* de soru-mea și de părinți.

La masă auzeam pe înspeetoriî cetînd : Postiți de un feliî : Dinu Milian pentru că a spus necuviințe lui Aclas.

Apoi după masă, ce păția chelbea lui Aclas, numai iea știea.

In prigonirea lui Aclas ieram tovarăși cu mulți, dar mai ales cu *Bujana cel mic*. Ieraî doi Bujani, unul mare și unul mic. Cel mare ieră grozav de prost și ieră superior; totuși de multe ori cînd voeam să-i fac în ciudă, strigam : Bujano! Se fugărea după mine, dar cădea jertfă furiei sale: Ieî mă repezeam în *can-*

țelerie și plîngînd începeam să spun că m'a bătut de geaba. De multe ori a fost pedepsit pentru mine pe sfînta dreptate.

Cu Bujană cel mic, frate-său, ieram prieten și coleg. La început ne-am bătut; credea că fiind mai mare mă va bate; dar a pătit'o. În loc, să mă bat, cum credea iel, îi sării, fără multă vorbă, în spete, căci ieram scurt pe lîngă dînsul și puindu-î mîna în păr tot trage băete, trage, pînă am făcut pace și ne-am unit puterile în potriua altora.

Cu Aclas ieram veșnic în sfadă. Fiind că mă *legam* de soru-sa și iel îmi plătea cu aceeași monedă: Ieram poreclit potcovariu; din potcovariu iel făcuse *poctovăriță* din cauză că ieră cepeleag. Veșnic clasa resuna de strigătele noastre: *Naștoliță!* *Poctovăriță!* și apoi un gest necuviincios la adresa lui Aclas pe a căruie soră o chema Natalia.

Natalia, Natalia, Naștoliță!...

* * *

Blanqui întrebă o dată la un proces despre domiciliul lui răspuse: Temnița. Și ieșu ași fi putut spune tot așa despre mine. În adevăr tata se spăriase, îi ieră rușine, să vie să mă vadă, căci ieră sigur să asculte vorbe ca acestea.

— Domnule Milian, băietul D-tale ieste grozav de obraznic, nu știu ce să-i facem, ne strică și pe ceilalți.

Adecă cu alte cuvinte: Băietul D-tale pe care îl ținem de pomană ne strică și pe cei cari plătesc!..

Deznădăjduit tata se întorcea acasă, lepădîndu-se de paternitate; Copilul *dumitale*, soră, îmi face rușine!.. Nu mai ieram copilul lui, ieram acum *numai* al mamei. Mama, a venit și iea să mă vadă, dar s'a întors fără a-mi zări chipul. Pricina fusese că mă *spînzurasem*.

Ieată cum:

Ieram în *repetitoarea* de după a miează. Moșotă stătea lîngă mine cu saltariul. Nu țin bine minte pentru, ce dar ne trezi-răm deodată unul cu mîna în părul altoiea.

— Lasă de păr, striga Mașotă, făcînd niște buze de arap.

— Ba lasă tu.

— Milian, Mașotă, afară.

Ieră pedagogul care privea lupta noastră. Iti mai trebuie strigăi ieșu vrăjmașului meu, arătîndu-î un smoc de păr bălan; dar ție? răspuse, încruntat Mașotă, ținînd în mîna, ca un trofeu, o șuviță din părul meu negru.

* * *

Sîntem în „carceră“ amîndoi.

Carcera se alcătuește din două chilii strimte, cu ușele bine ferecate și, de-abia luminată prin o ferestruică de asupra ușei. Păreții sînt plini de înscricțiuni și înjurii pentru acel ce a închis pe scriitorii.

Se ceteau lucruri de aceste :

„ — Mama lui Musteață-Roșie care m'a închis de geaba azi în 7 Febr. 1871.“

„Hovidescu ieste un porc.“

Apoi nume, lingă nume. Pentru cea din urmă oară cînd am fost închis, mi-am cetit numele de peste 20 de ori. Și acum trebuie să fi remas acolo, ca glonțele în zidul unei case bombardate.

Aierul ie greu și mirosul de latrină domnește în toată puterea lui.

O jumătate de ceas, nu ne-am vorbit, căci ieram supărați. La urma, urmei, aud un pumn în păretele ce ne despărțea: Milian, strigă Mașotă. Ce ieste? Ce faci tu? Dar tu!

Ne imprietenisem.

Lui Mașotă îi ieră foame și ar vroî să iasă afară. Dar cum?

— Mi-e milă de dînsul și-i făgăduesc bucata de pine din buzunariu și deschiderea carcerii.

Din două, trei izbituri, descuiu ușa de la chilia mea și Mașotă vede lumina zilei din preună cu felia de pine.

Am sfătuit, ț'am închis din nou pe Mașotă și acum căutam mijlocul să mă închid și pe mine, așa că să nu înțeleagă nimene că am stricat ușa.

Intrăi din nou în chilie și suindu-mă pe ușa caut să-mi trec așa trupul prin ferestruica de deasupra, ca să ajung cu mina la cleampă și s'o închid. Scot capul prin bortă, dar trupul nu poate intra. Voiu să scot capul înapoi, dar nu pot; mă smuncesc. Atunci scap piciorul și ieată-mă-s în aier cu trupul și cu capul în fereastră.

Tip, mă fac vînat, dar Mașotă ie închis și în zădar se izbește în ușa. Un minut de zabavă și mă duceam în lumea celor morți.

Noroc că a sărit o slugă care m'a scos mai mult mort de cît viu.

Tocmai atunci venise și mama, căreia i s'a răspuns că sînt închis.

* * *

Am plătit carcera, am fost bolnav o săptămînă și Duminica viitoare ieram să fiu închis. Ziua ieră frumoasă, poate să fi fost

prin Maiu sau începutul lui Iunie. Osîndiți cu mine ierau și frații Guluță. Tustrei hotărîrem să fugim la vie la noi.

Și am fugit.

O zi întregă am petrecut'o printre viile Copoului, sărind șanțurile din viea noastră în viile vecinilor, mîncînd fructele verzi și rumpînd cit mai multe crengi.

Sara ne-am întors iearăși la școală prin spărtura unui zaplaz vechiu. Cum sosirăm am fost chemați în *canțelerie*.

Musteață-Roșie ie singur.

— Domnilor, ne spuse iel liniștit și mîncîndu-și mustețele, domnilor, D-voastră nu ați ascultat de pedeapsa ce vi s'a dat. Bine. Veți fi pedeșiți aspru.

Noi nu respundem nemic.

Mai cu samă D-ta domnule Milian!

Mai cu samă D-ta! Adecă D-ta care iești ținut degeaba și iești nerecunoscătoriu. Guluță plătea, Milian, nu.

* * *

De învățat tot învățam, mai ales la Istorie. Aveam un profesor foarte bun și de treabă, D-l Cernescu care a murit săracul de oftigă acum 10 ani. Ieram băietul cel mai bun din clasa a treia. Din clasa a treia, pentru că sărisem clasa a doua la sfîrșitul anului trecut.

Știeam istoria Romînilor, destul de bine și declămam frumos faptele lui Mihaiu Viteazul sau despre grădinele atîrnate ale Semiramidei. Singurul dascăl care a deșteptat în mine o idee serioasă: cetind istoria sau povestea atîtor oameni, m'am întrebat o dată ce voi fi ieu, va trece numele mieu fără să remie din iel vr'o zdreamță pe pămînt.

Viermele ambițiunei, mă rodea de mic. O dată, într'o noapte, gîndind că poate voi trece fără urmă pe pămînt, am plîns. Lucrul pare de necrezut, dar aici mă spoveduesc, înlăturînd minciuna și plăzmairele închipuirei.

* * *

Alt-feliu profesorul de Matematică. D-l Lenoveanu! Ieră grozav de *abraș*. Metodul lui de-a ne învăța stătea în piciorul sting. Indată ce făceam vr'o greșală, se întimplă această scenă luată de pe natură:

— Măgariule, de ce nu ai învățat?

Tăcere din partea elevului.

— Vină în coace. Apoi, apucînd urechea o îndoea între degete

și o motolea până se făcea roșie. După aceasta cu mîna luînd piciorul stîng îl azvîrlea asupra părții posterioare a elevului, care ades ajungea cu nasul de tablă, ștergînd, cite o dată, cifra ce-o pusese mai mult.

Mă deprinsesem cu această îndeletnicire. Cînd ieram scos la lecție, dinnainte întindeam urechea, întorceam dosul și așteptam. Spre mai multă garanție a părților moi, puseseam un carton în pantaloni.

La început loviturile ierau mai puțin puternice; la sfîrșitul anului glonții se schimbaseră în ghiulele.

Tocmai mai tîrziu aflasem pricina metodei acesta, atît de ciudat. Dascalul fusese paralizat la piciorul stîng; doctorul îi recomandase mult exercițiu și acesta se făcea pe sama trupurilor noastre; la începutul anului piciorul ieră slab; la sfîrșit ieră acum tare. Bine înțeles, că nu am putut pricepe nici o dată Matematica, din astă pricină. Și-acum cînd aud de cifre pare-că văd piciorul care să destinde și pe Dinu Milian zburînd spre partea opusă a pîretului,

De Lenoveanu, mă temeam, ce ieste dreptul.

BCU Cluj / Central* University Library Cluj

Frica și loviturile suferite de la Lenoveanu, le răzbunam, pe alți dascăli: pe Guțureanu și pe Ștefanovici. Clasul lor ieră mai reu de cit *recreația*: jucam, săream, băteam pe Aclas, mă încălicam pe Bujana cel mic și astfel călărieam pe dinnaintea profesorului. La Guțureanu, aveam obicei să mă sui după spe-teaza scaunului și să-i pun coarne. O dată înse mi-a tras o palmă de-am văzut numai siele. Îndeletnicirea mea obișnuită ieră ca se descalt pe Aclas și apoi să-i arunc ciobotele pe sobă: O sobă colosală pentru experiențe chimice care nu s'au făcut nici o dată.

Cînd dascălii voieau să meargă să se jeluiească, ne puneam în ușa și nu-i lasam. Nici clas, nici recreație. De reul mieu amîndoi s'au dus înnainte de sfîrșitul anului.

De multe ori înse ierau liniștiți căci nu veneam de feliu la clas, ci fugeam în grădina pe zaplazul care despărțea grădina celor mici, de a celor mari. Nu ne putea prinde nimene, căci tot deauna cînd auzeam pasuri, săream de cea altă parte.

În repetitoare nu ieră chip să stau căci de la *apel* ieram dat tot afară. Cînd venea numele mieu de strigat la catalog tot deauna strigam în loc de *present* alt-ceva. O dată am strigat: *Hațmațuchi!*

Îmi aduc aminte că pedagogul a trebuit să chieame pe direc-

tor ca să astimpere hazul băeților. Iear Dinu Milian, a mîncat hațmațuchî la masă. Pe cînd din sufragerie se auzea concertul plăcut al lingurilor și al farfuriilor, stăteam la ușă plîngînd.

* * *

La examen de-abea am ieșit. La Matematică inse am remas corigent. Cînd am fost întreat, mi-a venit în minte piciorul profesorului și năzdrăvăniele ce se spunea pe sama lui. Nu ie vorbă ea și fără aceasta nu ași fi respuns,

Const. Mille.

Impușcarea osîndiților.

Mai zilele trecute ceteam în jurnalele noastre politice un fapt care m'a umplut de dezgust. Arsesse penitenciarul din Slănic, ziarele politice spuneau cu nepăsarea lor obișnuită că ofițerul dădu poruncă să împuște pe orî care-l vor videa că are de gînd să fugă. Pe de altă parte lumea din tîrg a sosit cu topoare ca să despice pe orî și cine va face un pas. Nostimă lume!... În încurcala aceasta, soldații au ascultat așa bine că unul a străpuns cu baioneta pe un alt tovarăș de-ai lui, crezîndu-l hoț.

Acest fapt mi-a amintit două scrieri despre cari de mult voiam să vorbesc: *Despre împușcarea osîndiților și fugarilor de Constantin A. Filitis* și „*Din zbor nu ie păcat*“ a lui *Mircea C. Rosetti*

* * *

La noi pedeapsa cu moarte legal nu fîntează de mult. Cu toate aceste iea se aplică zilnic fără ca nimeni să-și rîdice glasul. Am ajuns în acea stare de spirit cînd totul să mărginește în îndestularea burtei: *Chaeun pour soi Dieu pour tous*. Nimeni nu-și mai lasă azi treburile pentru a apăra dreptatea și adevărul. Impușcarea osîndiților tot de auna mi-a lovit mintea. Mai ales că de aceasta

se leagă o amintire din copilărie. Fusesse procesul vestitului haiduc *Chir-Toacă*, cel de pe urmă poate din neamul Codrenilor, al Jienilor și al Tușilor. Tata mă dusesse la proces de și nu aveam de cît poate cel mult 6—7 ani. O simpatie ascunsă am căpătat pentru acest om viteaz. De aceea am plîns, cînd soldații l'au împușcat pe drum. Taina împușcării înse o știeam. *Chir-Toacă* nu se încercase să fugă, dar colonelul poruncise soldaților: *Dacă îl duceți viu vă ucid pe voi*. *Chir-Toacă* ce-i drept putea să scape: Iera primejdios și pentru ca să nu mai amerințe liniștea autorității, închisoarea mormîntului, iera mai sigură de cît închisoarea statului.

Și *Chir-Toacă* a fost împușcat.

* * *

Sîntem oameni foarte practici. Avem de ochii lumii toate libertățile cu putință, pe hirtie. Vedeți: pe cînd în Franția, Belgia, Italia, Svitiera, etc pedeapsa cu moarte ființează, la noi—nu. Joriul osindește pe om la munca silnică pe viață. Capul osinditului nu cade sub cuțitul legei. Doamne fereste Autoritatea înse se însărcinează cu aceasta . . Osinditul ie împușcat ca cel mai simplu iepure; cel puțin iepurele are picioarele slobode și poate fugi, pe cînd osinditul cu totul nesticătoriū și neapărat căde fără a putea să-și apere viața. Un asasinat mișelesc--ce mai mult—dacă vom numi lucrurile, cu al lor nume.

— *Un asasinat mișelesc*. Da.

Cel puțin hoțul își pune în primejdie viața lui. Poate să fie dovedit în luptă. Iel nu leagă mai întăiū jertfa și apoi s'o ucidă. Nu. Hoțul nu ie mișel. Asasinatul autorității înse ie din această categorie. Dar codul pedepsește așa crime și cum se face că asemenea ucideri sînt respătite prin decorații? Cum? Fiind că sîntem, cum am zis, cu totul căzuți moralicește. Fiind că nu mai sîntem în stare să simțim indignarea.

Am adormit sub copacul veninos al libertăților noa-

stre constituționale, și nu sintem noi strănepoții marelui „Traian,” nu am avut domni ca Ștefan cel Mare și Mihail Viteazul; aceasta nu ie de ajuns pentru ca să fim liberi și țara noastră focarul Libertății, Egalității, Fraternității; au nu noi am pus fitilul Revoluțiunei celei mari franceze?... Un popor ca al nostru, alcătuit din scorbitorii lui Traian poate iel să se îngrijască de treburile lui. Sintem poporul lui D-zeu. Nu avem nevoie de muncă căci atot—puternicul Creatoriū ne va hrăni cu mană, ca și pe Evrei în deșert.

* * *

D-l Costantin Filitis ne citează o mulțime de fapte de soiul acestora. Mai ales pilde de împușcarea arestaților fugari. Ie aproape de mintea omului că cel închis voește și tot deauna are în gînd să fugă. Păzitorii sint puși tocmai pentru ca să împiedece aceasta. Legile sint hotărîte în privința fugei arestaților. In privința pedepsirei păzitorilor din pricina cărora s'a făptuit fuga—tot așa. Nicăiure înse nu găsim pedeapsa cu moarte pentru aceia cari s'ar încerca să scape. Impușcarea în acest caz ieste un *asasinat* care în neorinduiala legilor și în indiferența noastră, trece nepedepsit, dacă nu respătit. Tot D-l Filitis ne citează faptul că soldații cari au *măcelărit* pe osindiții din penitenciarul Telega, au fost decorați. Autoritatea care încuragează—asasinatul!...

Sint multe lucruri bune in cartea D-lui Filitis—pe cari ar trebui să le cităm. Sint înse prea multe și spațiul nostru nu ie tocmai larg. Cetitoriul cetească broșura întreagă și se va convinge că cartea D-lui Filitis ie vrednică de-a fi citită. Găsim idei sănătoase, ironie tăietoare pentru oamenii noștri politici, fapte multe și revoltătoare ca temelie a ziselor sale.

Despre Capitoul lui *Mircea Rosetti*, din scrierea *Cîrmuiși și cîrmuitori* iearăși nu ie nemic de spus—de cît in bine. Stilul ie curat, tăietoriū și tot această teorie se găsește întemeată pe uciderea hoțului Stirbei și al altuia

Autoriul ne istorisește cum un prieten al său a putut împacă pe un birtaş, infuriat că Mircea ucisese o rîndunică. Rîndunica la Romîni ie păcat a fi impușcată. Din zbor înse nu ie păcat,—strigă prietenul și birtășul fu convins că așa trebuie să fie. Mircea reiea această teză. A impușca pe un hoț în închisoare sau de față cu toată lumea, cînd nu ie nici o pricină, ieste o crimă. *Din fugă înse nu ie păcat!* Apoi Mircea dovedește cît fără de logică și umbră de adevăr ie scris raportul în afacerea morței lui Stirbei.

* * *

„Acei cari voesc, zice D-l Filitis, a regenera starea economică și literară din această țară sînt datorî a se interesa și de chestiunii juridice cu toate aceste nici un semnu n'au dat în această privință“.

Dacă ie vorba de noi în aceste rînduri, ne folosim de prilejul ce ni se dă că să spunem că „Contemporanul“ nu va lăsa neatîNSE chestiunile juridice mai ales cînd au un interes social vădit.

Acum un sfat D-lui Filitis: stilul încălțit, dă și idei încălțite. Mai multă îngrijire în scriere ar fi făcut lucrarea și mai bună. Noi înse nu facem o crimă din aceasta. In mulțimea de hoții literare sau lucrări de-a zecea mînă, ne bucurăm cînd găsim o lucrare mai constiințioasă și mai apropiată de adevăr. Nu putem însă fi optimiști și a mască adevărul prin laude deșerte. Stilul D-lui Filitis lasă de dorit. Nu ie mare lucru, dar dacă ieră nu strică.

Emil.

Declinație cu două cazuri în românește.

Încă de mult s'a văzut că numele românești au une ori mai multe forme pentru singurit ori pentru înmulțit, dar unii nu s'au gîndit să caute explicații pentru aceste forme, alții au dat expli-

cații greșite. Pentru a face mai lămurit lucrul voi luă exemple; se știe că cuvinte ca *roată*, au la înmulțit *roți* și *roate* dar nime n'a spus până la D-l Lambrior că aceste două forme au fost o dinioară cazuri deosebite, întâea, *roți*, caz subiect și a doua *roate*, caz regim; învățații noștri credeau că roți se va fi făcut în cursul timpului din roate. Se știea de mult că cuvinte ca : *stea*, *barbă*, etc mai au la singurit încă o formă: *stele*, *barbe* etc care seintrebuintază la genetiv și dativ la singurit, ca în exemplele următoare: *lumina acestei stele*, *lungimea acestei barbe*, etc; învățații noștri credeau că *stele* și *barbe* sînt făcute din genetivele ori dativele latine *stella*, *barbae*. La noi în țară D-l Lambrior a susținut întâiu că *stele* și *barbe*, de la singurit sînt făcute din *stella* și *barba* și prin urmare că s'au făcut din nominative și au fost la cazul subiect în foasta limbă romină.

De asemenea se știea că unele nume de pe declinarea a III s'au făcut din nominativ, precum *om* (homo), *șerpe* (serpens), *jude* (judex), etc; iar altele mult mai numeroase din acuzativ, precum: *părinte*, (parentem), *iepure* (leporem), *munte* (montem), etc se mai știea chiar că se află la puține și nominativul și acuzativul, precum la *oaspe*, *oaspete* (hospes, hospitem); dar nime nu spusese că în foastă limbă romină toate numele bărbătești și femești au avut caz subiect, (din Nom) și caz regim (din Acuzativ), cu alte cuvinte că am avut și la declinarea a treia două cazuri.

Despre această chestie a scris D-l Lambrior în „Introducerea“ la cartea D-sale de citire și chiar în „Contemporanul“ a fost vorbă așa în treacăt; acuma înse voi luă cercă a luă chestie cu de a măruntul și de va fi cu puțință a aduce în unele locuri dovezi mai numeroase și chiar de a explică altfelu de cît D-l Lambrior unele forme.

Cetitoriul trebuie să fie foarte hotărit a lepădă ideile sale cele vechi, dacă va vedea că nu-s întemeate pe nemica științific, ci așa numai căpătate din auz de la profesori; zic aceasta pentru domni ca *Gărănescul* de la „Binele-public“. Acest domn nu mai ce a văzut că D-l Lambrior susține lucruri cu totul nouă și carile nu-î veniseră în cap D-sale, și a început a numi pe autorii: *paiat*, *boscariu* și cu asemenea „dovezi științifice“ s'a încercat să doboare ceea ce un om făcuse muncind cum se cuvine și cum cere știința din zilele noastre.

Înainte de toate trebuie să deosebim în românește trei clase de substantive.

Clasa întâea cuprinde pe acele carile au fost în vechime în *ă*, iar acuma au ajuns unele tot cu *ă*, altele cu *ea* accentuat și altele cu *ia*. Ieată și exemple: *roată* (vechiu roată), *stea* (vechiu

steauă), *minie* (vechiu minia). * Tot la această clasă sau unit cuvintele turcești: *parâ, basmâ*, pentru că ierau și iele cu *â* la urmă ca *stea, vergea*, etc. Alt feliu aceste nume vin de la cele de pe declinarea întâea latinească.

Clasa a doua cuprinde substantivele în *u* întreg în *u* scurt ori în consoane. Aceste cuvinte teate au fost în *u* întreg în vechime. Ieată exemple: *socru, lucru, lucrătorii, amnariu, ou, domn, cerb, pom*, etc. Toate avuseră din vechiu *u* întreg, acest *u* întreg se păstrase până prin veacul al XVI-lea în dialectul de la Măhaciū, în Transilvania; în unul din documentele scrise în dialectul măhăcean anume în cel de la Voroneț, despre care am vorbit în „Contemporanul“ se vede *u* întreg aproape tot deauna **.

Aceste substantive vin mai toate de pe declinarea a II-a latinească.

Clasa a treia cuprinde substantive în *e* curat, precum: *munte, puncte, pine, cîne, părinte, șerpe*, etc. Acestea vin de pe a treia declinare latinească.

* * *

Să vedem acuma ce forme găsim la fie care clasă și să le căutăm explicare.

Cuvintele în *ă* și *ea* de la clasa întâea au la singurit două forme, ba chiar și trei. Forma în *ă* sau *ea* ieste pentru toate cazurile afară de G și D singurit, unde se întrebuintază formele cu *e* sau chiar *i*: *stea, stele; vergea, vergele; roată, roate* (și roți); *mamă, mame*; etc. . . . La înmulțit unele au numai o formă cu *e*, precum *mame*; altele numai cu *i* precum *nuci, guri*; altele au amîndouă formele cu înțeles deosebit înse, precum: *bucăfi, bucate*, etc; altele în sfîrșit au două forme uua cu *i*, alta cu *e*, dar cu acela-și înțeles, precum: *roate rofi; bărbî, barbe*; etc. . . Mai trebuie să spunem că unele substantivie au într'un dialect o formă la înmulțit și în altele alta. Așa cuvîntul *casă* are la noi *case*, iar la munteni are și *căși*.

* Din *steauă* s'a făcut *stea* prin *căderea grupei uă din silaba eauă*, la rominii din Macedonia se zice și acum tot *steauă*; din *minia*, etc s'a făcut *minie* prin prefacerea lui *ă* precedat de *i*, în *e*.

** Căderea lui *u* final, pe cît și scurtarea, s'a întîmplat după legi: 1) *u* final neacc. s'a scurtat cînd avea înaintea sa un *i* neaccentuat. ex: *lucrătoriu=luc,ătorii*, etc. La Moldoveni scurtarea a ajuns așa de tare că *u* în asemenea poziție s'a pierdut cu totul. 2) *u* final cînd a avut vocale înaintea sa s'a unit cu dînsule și a făcut diftong, precum: *albă-strî-u=al-bă-strîu, o-u=ou*, etc.

3) *u* final cînd a avut înaintea sa *l* sau *r* s'a păstrat, dacă se mai află și altă consoană înaintea acestora, precum: *lucru, socru*, altfelii a căzut de tot. precum: *domnu=domn, pomu=pom, cerbu cerb*, etc. (Vorbim de limba literară).

Înainte de toate nu putem zice că formele de la singuritățile: *stele, barbe*, etc s'au format din genetiul și dativul latinesc *stellae barbe*, etc pentru că în limba latină populară nu erau de cît două cazuri nominativul și acuzativul, cel dintâiu pe care l'am putea numi *caz subiect*, cum se și numește, pentru că se întrebuițea numai ca atare; iar al doilea se poate numi mai bine *caz regim*, pentru că singur sau cu prepoziții înlocuia cazurile din limba latină clasică. Deci în latina populară erau la colonizarea Daciei forme ca *stella* și *stellam*, pentru genetiiv se întrebuițea *de stellam*, pentru acuzativ *ad stellam*, etc. Pe urmă din forma *stellae* nu putea să se facă *stele*, ci mai de grabă *stelli, steli, sti*, dacă ne luăm între altele de pe forma *lună* din *lunae* în expresia: *dies lunae*. Așa dară din *stella*, și din *stellam* trebuie să fi ieșit formele *stele* și *steu* de la singuritățile. Pentru a vedea că din aceste forme se și pot explica n'avem de cît să cităm două legi de schimbare ale lui *a* neaccentuat:

1) *A* final neaccentuat s'a schimbat în *ă* cînd avuse după dînsul *m*;

2) *A* final neaccentuat ne urmat de *m* s'a prefăcut în *e*, cum arată: *osa* = *ouse*, *tempora* = *tempure*, *Costa* (din *Constans*) - *Coste*, etc . . .

Din *stella, barba, vacca*, etc au venit formele *stele, barbe, vace*; iar din *stellam, barbam, vaccam* etc . . *steală, steună, barbă, vacă*.

Pentru cei cărora s'ar părea cam ciudată forma cu *m* și lucrarea acestui *m* asupra lui *a* vom spune că *m*, deși se pierduse, dar lăsase un sunet slab lingă *a* care a lucrat la nazalizarea lui.

Dovadă că în adevăr forme ca: *stele, barbe, vace*... au fost întrebuițate ca subiecte avem mulțime de nume proprii. În adevăr cum să ne explicăm nume ca: *Lupe, Stele, Negre, Pietre, Fete, Miine, Ghețe*, etc, care se întrebuițază și articulate cu *a*, *Lupea, Stelea, Negrea, Cordea, Pietrea, Fetea, Mîinea, Ghețea*, etc . . . Toate aceste nume sînt nominative vechi de la substantivele femești: *Lupă, Steală, Neagră, Coardă, Piatră, Icată, Mîină, Ghieață*, etc . . .

Din vremea pe cînd se zicea încă la nominativ singuritățile: *Stele, Corde*, etc au fost luate aceste forme ca nume proprii și și au ramas și după ce s'a pierdut declinarea veche cu două cazuri. Se înțelege că s'au putut pe urmă forma după tipariul acestora, nume și de la substantive bărbătești și de la cuvinte intrate în limbă mai tîrziu.

Pe urmă sînt cuvinte ca *vespa, charta*, cari n'au dat românește *vespă, cartă*, de la acuzativ, ci *vespe, carte*, adică de la nominativ și aceste forme și acuma sînt întrebuițate ca nominativ dar

au trecut la a treia unde sînt și alte substantive cu *e* la nominativ.

Altă dovadă cum că formele cu *e* au fost o dinioară nominative la declinarea întăea mai este faptul că multe cuvinte de la a treia au trecut la întăea și și-au format un acuzativ în *ă*, care mai pe urmă a ramas pentru nominativ și acuzativ. Așa au fost cuvinte ca: *ghinde*, (glandem), care acuma se zice *ghindă*; *minciune* (mentionem), acuma *minciună*; *secare* (secalem), acuma *secară*; *lumine* (*luminem* *) acuma *lumină grîndine*; (*graudiaem*) acuma *grindină*, etc. Aceste cuvinte n'au putut să-și formeze o formă cu *ă* de cit pe cînd ierau în limbă multe cuvinte cu nominativul în *e* și cu acuzativul în *ă*.

Despre cele două forme de la înmulțit nu putem zice că una s'a făcut din alta, adecă că forma cu *i* se va fi făcut din cea cu *e*; căci întăiū nu avem o lege fonetică pentru o prefacere veche și generală a lui *e* final ne accentuat în *i* și apoi formele acestea se află în românește din foarte vechi timpuri de vreme ce s'au prefăcut și la dinsele *t, d, s* în *f, z, ș* înaintea de *i* final, lucru care s'a întimplat pe la începutul limbei romine. Voiū cită: *porți* (de la *pcartă*), *roți* (de la *roată*), *căși* (de la *casă*), *cozi* (de la *coadă*), etc. . Negreșit că mai pe urmă s'au făcut asemenea plurale și la cuvinte streine, ca *bărzi* (de la *bardă*), *bălți* (de la *baltă*), etc, dar acestea au avut ca model pe cele vechi de origină latină și la acestea nu putem înțelege prefacerea, de cit admitînd că la începutul limbei romine ierau alătura forme, ca, *codi* și *code*, *casi* și *case*, *roti* și *rote*, etc.

Din ce forme latinește s'aū făcute acestea. Cit despre *rote*, de bună samă din *rotas*, care a pierdut pe *s*, apoi *a* final s'a prefăcut în *e* după o lege citată mai sus. Forma *roti* este nominativul de la declinarea I-a de la înmulțit și înlocuise în latinește popular pe *rotae*.

Așa dar dacă am voi să punem un cuvint de pe întăea declinare sub formele ce avea în foasta limbă romină înaintea de pieirea declinării cu două cazuri am avea modelul următoriu:

S. rote (caz subiect)

rotă (caz acuzativ)

de rotă

a rotă

etc.

Pl. roți (caz subiect)

rote (caz acuzativ)

de rote

de rote

etc.

Să vedem acuma ce s'a întimplat cu substantivele de pe declinarea a doua.

Astăzi avem o singură formă pentru singurit și una pentru înmulțit, așa avem: *lupu* (pentru toate cazurile de la singurit), *lupi* (pentru înmulțit, ieară-și pentru toate); *ursu*, *urși*; *domnu* și

domni; *socru* și *socri*, etc..... Aice nu aflăm ca la declinarea I toate cele patru forme vechi. Să vedem înse de pe latinește la ce rezultat putem ajunge. Știm că în latinește popular rămăsese numai formele de la nominativ și acuzativ. Adecă pentru singur:

N. *domnos, domno* (clasic *dominus*)

Ac. *domnom, domno* („ *dominum*)

Pl.

N. *domni* (clas. *domini*)

Ac. *domnos* („ *dominos*)

Trebue să fi fost un timp deosebire între *domno* cu *o* curat la sfârșit și între *domno* în care poate va fi rămas vre o urmă de nazalizare. Dar cel puțin, când *o* final deaccentuat se prefăcū în *u*, amîndouă formele se confundară și numai fu deosebire între cazul subiect și între cel regim. Dintre formele de la înmulțit a cazului regim una ajunsese tot la *domnu* și pe urmă se pierdū rămînd numai cazul subiect pentru amîndouă.

Cum că în limba latină populară în adevăr a fost o formă în *os* pentru acuzativul înmulțit arată s dela înmulțitul substantivelor franțuzești, pe cît și forme cu *os* din spanioliste.

În curînd voiū arată o dovadă despre ființa unui caz regim cu *u* la înmulțitul declinării a doua, chiar în românește.

La clasa a treia, adecă la substantivele de pe a treia latinească, găsim acuma unele cu două forme la singur, precum, *oaspe, oaspete*, etc. Aice nu încapе îndoeală că avem cazul subiect *oaspe* din *ospe* (clasic *hospes*) și cazul regim *oaspete* din *ospete* (clasic *hospitem*). Acum înse nu mai au deosebire de înțeles. Altele aū o formă ce se poate explică numai diu nominativul latinesc, precum: *șerpe* (*serpens*), *om* (*homo*, popular *omo*), *jude* (*judex*), *soru* (*soror*), *dor* (*dolor*), *imperator* (pop *emperator*), *împărat*, *lume* (*lumen*), etc; Altele însă sfârșit au o formă făcută din acuzativ, precum: *părinte*, (*parentem*), *purece* (*pulicem*, pop *pulece*), *pîntece* (*pantem*, pop *pantecem*), *rugăciune* (*rogatione*), *muliere* (*mulierem*), etc.

Negreșit că în limba veche românească, dacă nu toate, dar cele mai multe substantive din clasa a treia aveau cîte două forme, întocmai ca *oaspe, oaspete; nime, nimene;...etc* și că se zicea: *omu, omene; jude, judece; doru, dorore; lume, lumene; pure, purece*; etc. Forma făcută din nominativ ieră caz subiect, cealaltă caz regim. Mai pe urmă au avut amîndouă formele același înțeles și apoi la cele mai multe a rămas chiar numai una.

Așă a fost și în franțuzește și în alte limbî romanice, în franțuzește de pildă avem acuma *on* și *homme*. Forma iutăea iește din *homo* (caz subiect), a doua din *hominem* caz regim, a-

cuma *on* are rol numai de pronume nehotărît, se cunosc înse texturi în cari *on* însumă *om*.

La înmulțit nu găsim de cît o singură formă cea cu *i*, bine înțeles că vorbim de substantivele masculine și feminine. Forma latinească clasică eu *es* se înlocuise în latina populară prin o formă asemănătoare cu cea de la *a doua*. În adevăr la noi avem: *oamenii*, *șepșii*, *peștii*, etc ca și la italieni: *uomini*, etc.... La noi, ca și la Italiani nu găsim de cît forma nominativului, dar a trebuit să avem și un acuzativ în *os*, *o*, *u* întocmai ca și la *a doua*, cum dovedesc alte limbi romanice. Înmulțitul se confunda-se deci cu cel de la declinarea *a doua*.

(va urmâ).

I. Nădejde

Căsătoria liberă.

Dacă ași fi stat să răspund tuturor celor cari m'aș cinstit cu critice asupra căsătoriei libere, desigur ar fi trebuit să umplu pe lună două numere întregi din „Contemporanul.“

Din fericire aproape tot ce am de zis asupra chestiunii ie sfârșit. Toate criticele atît de prin ziare, cît și particulare cătră mine, nu aș adus nimica nou. Pentru mai tîrziu îmi păstrez dreptul de-a răspunde unei critice făcute de D. Săruleanu în „Școala Romîna“ din Ploești și intitulată „Selbatecii de la Contemporanul“.

În treacăt, fie spus că D-l Săruleanu, după ce mărturisește că nu s'a ocupat de chestiuni sociologice, se încercă a face sociologie din gicite. Tot acest domn Săruleanu, mă invinue că aduc în țară idei nouă și „selbatece“. Din norocire înse ziarul „Timpul“ a publicat de curînd un proiect de proclamație a guvernului provizoriu de la 48. Ca sătoria liberă apărută de mine, o vedem decretată acolo și proiectul atribuit D-lui C. A. Rossetti. Acum judecați logica D-lui Săruleanu: D-lui, dacă nu ne înșelăm, ie partizan al politicei D-lor Rosetti-Brătianu și tot D-sa nu-

mește de „selbatece“ ideile propoveduite de șefii săi. Curios partid! Mai curios D-l Săruleanu

În unul din studiile trecute am adus în sprijinul mieu pe Carmen Sylva, regina scriitorilor, dacă trebuie să credem pe D-l Scîrlat C. Moscu. Azi aducem actele părinților noștri, ca să arătăm ca, în zădar sîntem învinuiți, de lucruri pe cari le-au propeveduit acei dinaintea noastră. Noi nu facem decît să-i urmăm, îndreptînd greșelele lor și folosindu-ne de propășirea spiritului omenesc.

Ce ie drept, multe lucruri ne par ciudate în proclamație așa d. ex. aducerea la îndeplinire de către Mitropolit și multe nu sînt „tocmai“ ideile noastre. Aceasta înse dovedește că ideile timpului ierau și ideile autorilor.

Acum ascultați proclamația.

„Dreptate, frăție. În numele popoului Român, guvernul provizoriu: / Central University Library Cluj

„Fiindcă după voința popoului și după jurămîntu ce s'au făcut în cîmpul libertății robia s'au desființat;

„Fiindcă robul cel mai adevărat și nenorocit a fost pîn'acum femeea (cea măritată).

„Fiindcă după natură femeii i s'a dat simțirea ierarhiei bărbatului puterea și în timpi de acum nu mai ieste iertat ca acela ce simte să fie robul celui care are puterea cea absolută;

„Fiindcă o nație nu poate fi mare și puternică decît cînd (va avea mume bune,) femeea va ști să fie mămă, și (nu poate fi) mămă cînd ieste în robie nu poate în-sufli decît robia fiului ieii.

„Fiind că vorbele beserecii că femeea se va teme de bărbat, ieste o deșădare a amorului și a omenirii.

„Și fiindcă nici bărbatul nici femeea nu pot jura unul altuia un amor pe viață fără a fi în primejdie de-a nu-și călca jurămîntul, dovedit fiindcă (amorul) a iubi nu se poate porunci.

Decretăm :

Art. 1. Femeea ieste liberă și de-o potrivă cu bărbatul.

Art. 2. Toate căsătoriile sint disființate.

Art. 3. In viitor (nu se) căsătoriile se vor face prin tribunale.

Art. 4. Se va rîndui o comisie care va face o prăvilă pentru asigurarea creșterii și averi copiilor acelor familii ce se vor despărți.

Prea sf. mitr. și ministru dreptății sint însărcinați cu aducerea la îndeplinire a acestui decret.

(„Timpul“ din 9 Ian. 83 No. 5).

Const. Mille.

Poclonul țiganilor

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Anectodă populară.

O dată, nu știu la ce serbătoare va fi fost, toate națiile din țară fusese cu colaci la vodă. Țiganii ca să nu rămie mai pe jos hotărăsc să ducă și iei ceva. Dar ce să ducă? Ce fusese mai bun de dus, dusesse alții. Ce să facă? Incepură să se puiă la cale s'aleagă un poclon, da poclon nu bucluc, să nu mai fie la nimene ca la dinșii, să-i pui pe toți în cofă.

Răcneaș și se frăsueau de ciudă, că ți-ar fi fost și milă să-i prăvești. Cînd spunea vre-unul ceva bun de poclon numai ce auzai șapte-opt strigînd: „aceea s'a dus!“

— Ceea s'a dus, cealaltă s'a dus, ce dracul, făcî unul mai bătrîn. Hai să ducem ceva să se îndulcească și vodă, să-și lîngă buzele cînd va gustă. Să-i ducem covașă, bre! . Că dă, de vodă, vodă-i iel și până acuma va fi mîncat iel multe bunătăți, dar covașă știu că n'a mîncat de cînd l'a făcut mămucă-sa.

— Brava, făcură țiganii de bucurie și cît le luă gura strigau: covașă, covașă, covașă să ducem.

— A doua-zi pe la amiează mergeau cu poclonul. Unul c'o puțină de covașă pe cap mergea înaintea, iar după dînsul după cum li-i obiceiul mergeau unul după altul iușirați pe drum cealaltii țigani vorbind fiește-care și toți de o dată și anume cel din urmă tocmai cu cel dinnainte. Și ce vorbeau?

Se puneau la cale cum se închine poclonul.

Hotărîră deci ca întâiu și întâiu să între cel cu putina și să zică : trăească Mariea sa Domnul ; iear după dînsul să între cîte unul toți ceialalți și să zică pe rînd : Și Măriea Sa doamna și toate beizadelele și toată armata și toți supușii lui, și noi cu toți. Amin, să dea D-zeu.

Cînd ajunseră la domnie, după cum fusese vorba întră mai întâiu cel cu putina. Dar cînd păși pragul unul din urmă îl călcă pe-o ată de la opincă și iel se împiedecă și căzù cu puțină cu cu tot drept în mijlocul casei.

— Fire-ar afurisit, strigă iel înciudat, iear după dînsul și și ceialalți cum li fusese vorba, începură :

— Și Măriea sa Doamna și toate beizadelele și toată armata și toți supușii lui și noi cu toții. Amin, să dea D-zeu....

— Afară, cioare, strigă un slujitoriu și-i luă pe fugă. Nu încăpeau pe ușă țiganii de frică. Și cînd scăpară afară, parcă scăpaseră din iad, fugeau cu limbele scoase. Nici în urmă n'aveau cînd se uită.

— Stați măi, făcù unul după ce se sătură de fugit, spuneți pentru ce ne-au alungat ?

— Așă ! făcù altul, încă ai obraz să mai întrebî, plesni-ți-ar obrazul să-ți plesnescă ? ! ..

Cum de mergeți voi să hiritisiți atita lume pe Domn, pe Doamnă, armata... numai cu-o puțină de covașă ? .. Trebuea de tot omul să ducă cîte una, să aibă de unde se 'ndulci cu toții. Asta-i mîncare lacomă, bre ! n'ai nevoie să te mai ostenești s'o rugumi, o înghiți de-a gata rugumată, îi mîncare boerească, bre ! ..

— Fire-ar în capul celui ce-a dus numai atita, zise unul.

— Ar fi fost iea poate, respuse cel ce-o dusesese dacă nu se vărsă pe halatul lui vodă. Dar păcat că s'a vărsat....

— Adevărat că-i păcat, dar bine încalea c'a avut și bietul vodă noroc de i-am închinat'o frumos.....

Th. D. Speranță.

G Â N D I Ț I

Gîndiți voi că nu-mi place
A cîmpurilor pace
Și flori și griul copt
Și lanuri și livele
Și lunci cu haină verde
Și-al fetelor drag port?

Vieța cîmpenească
Voinică țerănească,
Cîmpiea 'n liniștire?
Gîndiți voi că adese
In miriștile dese
N'am dus a mea gîndire?

Că n'ași vrea în cîmpie
Prin iearba cea verzie
Să-mi pierd de urma mea
Și 'ntins mereu la soare
Lăsînd viersul să zboare
Să uit de vieța grea?

Să uit de strîmtorime,
De luptă, de mulțime,
De fum și cafenele,
Să sorb în lăcomie
Mirosul de cîmpie
De flori și de vâlcele?...

Oh! ce? nu-s ieū ființă
Cu gîduri, cu dorință
Cu 'ntinse idealuri?...
Și cum n'ași vrea în cîmpuri,
Pe vale și pe dîmburi
Să las a vieței valuri?...

Cum am văzut o dată
O neagră desfrînată
Tirînd prin lupănare
Slăbitele ieī forme
Sucite și diforme,
Cu sinu 'n spîzurare,

Cum dînsa avea doruri,
Ce-ades veneau în coruri
S'o ducă 'n depărtare.
Sub tropicele calde
Și traiul ieî să scalde
În firea 'nciutătoare.

Ca dînsa 'n nostalgie
De multe ori re'nvie
În mine doruri sfinte,
De cîmpuri și verdeață,
De pace și dulceață,
De-a apelor cuvinte....

Dar tot ca dînsa dorul
Își iea îndată zborul ...
Ca iea în lupănar...
Remîn — să-mi tîrîu lanțul
Plîngînd — să'ncep iear danțul
Prezentului barbar !...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca dînsa — rid de lume,
De tristele ieî glume,
Ca dînsa rîd și plîng,
Sub masca veseliei
Duc chinul rușiniei
Și doruri ce se sting

Și'nuntru de cetate
Remîn cu mîni legate
Să lupt, să plîng, să rid
Să-mi duc prin lumea toată
O viață dezgustată
Și un trup uscat și hîd !....

Gîndiți voi că nu-mi place
A cîmpurilor pace
Și flori și grîul copt
Și lanuri și livede
Și lunci cu haina verde
Și-al fetelor drag port?...

Paris, 1882.

Coloarea apei și a aerului.

Dl. *Spring* a ținut la universitatea de la Liège despre această chestie o conferință care a fost publicată și în „Revue scientifique“ de la 19 Februar. 1883, credem că cetitorii noștri se vor interesa de pricina culorii aerului și a apei, cu atîta mai mult cu cît toate ideile de până acuma ierau greșite de vreme ce nu urmau din experiențe ci mai mult din presupunerî. *Tyndal*, un învățat englez a arătat mai întăi că culoarea albastră a aerului nu vine chiar de la aer, prin urmare că nu se zice bine cînd se spune „aerul văzut în pături groase iese albastru“. El a dovedit că lumină albastră ie pricinuită prin reflectarea luminei de către niște corpușoare foarte mici de apă aflătoare în aerul cel mai senin. Cînd ceste picături se fac mai mari atunci pare ceriul mai albiu.

Dl. *Spring* a dovedit mai întăi că apa distilată și absolut lipsită de ființi organice iese de o culoare albastră foarte frumoasă; din potrivă apă distilată ordinară iese verde; Pentru a arătă acest fapt s'a folosit de următoarele instrumente. Avea două tuburi de sticlă lungi de cîte 5 metri și groase în diametru de cîte 4 centimetre. Tuburile cele de sticlă ierau virite în altele de metal pentru ca să nu poată străbate în întrinsele lumină pe delături. La amîndouă capetele ierau astupate cu plăci de sticlă prin cari putea trece lumina ce venea pe fereastra laboratorului.

Tuburile ierau așezate perpendicular pe suprafața unui ochiū nelustruit din geamul ferestrei. La amîndouă capetele tuburilor ierau puse niște tubușoare prin care se putea turna liquide în lăuntru.

Dacă a turnat în aceste tuburi apă distilată obișnuit, uitîndu-se prin tub a văzut'o verde, întocmai după cum se vedea și în experiențele chimistului *V. Meyer*. Dar dacă a adăugit o soluțiune foarte slabă de bichlo-

rură de mercur, adecă în apa destilată pusă din nou la cercare se află 10000 ea parte de bichlorură de mercur. Se știe că aceasta substanță ieste foarte otrăvitoare, de aceea dacă ar fi fost ființi vii în apă trebuia să fi pierit. Și în adevăr apa aceasta se vedea albastră. Mai ieată altă experiență: s'aũ implut amĩndouă țeviile cu apă destilată proaspătă, care părea albastră. Intr'o țevie n'a pus bichlorură de mercur și apă se făcu verde, pe cĩnd cealaltă își păstră culoarea albastră. S'a pus biclorură de mercur în apa cea verde și peste cĩt-va timp iarăși s'a făcut albastră.

Tyndal a dovedit că în aerul cel mai curat pe cĩt și în apă se află corpușoare foarte mici. În adevăr cĩnd trece o rază de lumină prin aerul, cel mai curat oi prin apa destilată în contact cu aerul, putem urmări drumul razei în care joacă părțicele ce reflectează lumină înspre ochii noștrii și în toate părțile.

După Stas apa destilată cuprinde aniște materii organice cari peste un timp se fac solide. Ieată decĩ pentru ce apa proaspăt distilată ieste albastră și peste 70 de ceasuri se face verde.

Stas a aflat chip de a face apă destilată cu totul lipsită de materii streine. Ieată cum a lucrat Dl. Spring: a fiert timp de patru ceasuri apa într'un vas de stecă peste un amestec de manganat și de permanganat de potasiu alcalin, apoi distilată de două ori într'un aparat în totul de platină și primită într'un vas de argiat, fără a fi venit în contact cu aerul. Pentru a se încredința și mai bine de curățenie acest-ĩ ape a evaporat'o pe o suprafață lustruită și a văzut că nu lasă materii solide. Implĩnd cu apă de aceasta unul din tuburile de cari am vorbit a aflat că apa curată avea culoare *albastra* și păstră această culoare ori cĩt de mult timp. O rază du lumină nu se vede cĩnd trece prin asemenea apă pentru că nu intilnește părțicele care să reflecteze lumina în toate părțile.

Dacă cunoaștem acuma culoarea fundamentală a a-

peî să vedem cum se esplică colorile cu cari le aflăm în natură. Innainte de toate apa ne pare necolorată cînd o întrebuițăm în cantități mici pentru că atunci formează o pătură prea subțire pentru a ne face să-î cunoaștem culoarea.

Apele mărilor au cele mai feliurite colori, așa: apele Mediteranei sînt albastre indigo, ale oceanului atlantic albastre ca ceriul, ale lacului de Geneva azurii, ale lacului de Constanța, ale Rinului, ale lacului de Zurich și ale celui de Lucerna sînt mai mult verzi de cit albastre; a le lacului Kloenthal lângă Glaris sînt așa de verzi încît de abia le putem deosebi de ierba ce le încunjoară. Apele lacului de Staffel, lângă Marnau la poalele Alpilor bavareji sînt negre.

Să vedem mai întăi cîteva experiențe de ale D-lui Spring și apoi vom vedea cum se explică aceste colori.

A luat cinci litri de apă destilată albastră, a pus într'însa cîteva grame de var lipsit de fier, scos prin fierbîntarea marmurei de Carara.

Apa de var ast-feliu pregătită, fu lăsată să se odihnească cinci zile, după care odihnă ieră cu totul limpede; apoi s'a trecut printr'însa acid carbonic pînă ce s'a făcut un depozit de abiea simțit.

Ac-astă apă turnată într'un tub „ieră cu totul opacă“: parcă s'ar fi pus cerneală în tub în loc de apă limpede. S'a scos din tub s'a amestecat cu apă curată, s'a trecut printr'însa un curent de acid carbonic pentru ca să precipite varul sub formă de carbonat de calciu și pentru a topi carbonatul ast-feliu format.

Din timp în timp se întrerumpea curentul, se limpezea ligidul și se observă din nou în tub. Din ce în ce lăsa să treacă mai multă lumină; întăi o lumină cafenie, apoi cafenie deschisă, apoi galbănă, verde și însfirșit după o circulație de acid carbonic timp de opt-sprezece ceasuri, ligidul se făcuse albastru bătînd în verde.

Dacă facem aceleași încercări cu apa de barită, găsim că se petrec aceleași schimbări de culoare.

Apoi apă ținând în soluțiune silicat de sodiu și puțin acid silicic slobod s'a arătat nestrăvezie sub o grosime de cinci metri, iar sub grosime de un metru ieră gălbie.

Apă curată ținând în suspenziune puțină chlorură de argint necristalizată încă, ieste nestrăvezie sau galbănă după grosimea păturei de apă observate. Amoniacul topind chlorura face să se pieardă nestrăvezia orî coloarea galbănă.

Coloarea unui ligid nu ieste pricinuită în totul de corpușoarele spinzurate într'insul, chiar soluțiunile imbielșugate, „saturate“ dau culoare ligidelor prin iele înse-le necolorate și schimbă pe a celor colorate. Apa care cuprindea var în soluțiune ieră verde, ceea ce dovedește că acest var producea destulă culoare galbănă pentru ca amestecată cu cea albastră a apei să dee verde.

Din experiențele lui Spring mai urmează că culoarea galbănă se pricinuește, atîrnă mai puțin de cantitatea de sare topită în ligid, cît de vecinătatea punctului de solidificare al sărei. Cantități mici dintr'o sare care se topește greu pricinuesc acela-și efect ca și niște cantități mari din vre un corp mai solubil.

Pentru a se încredința de această urmare ieste în adevăr așa, Dl. Spring a fiert apă într'un vas de stec-lă. Stecla de și se topește foarte greu în apă, dar tot se topește puțin. După ce turnă apa cu stec-lă în suspenziune în tub, văzù că ieră în totul nestrăvezie. După cite-va ceasuri, lăsă să treacă lumină galbănă închisă, după două zile, se făcù verde și remase tot așa. Atunci ieră foarte limpede, dar cantitatea de materie luată de la stec-lă și păstrată ieră îndestulătoare pentru a produce prin amestec cu cea albastră a apei o culoare verde.

Ieată acumă cum explică culoarea maselor mari de apă din natură:

„Se poate zice că apa cu totul curată ieste de o culoare albastră frumoasă, dacă grosimea păturei ieste îndestulătoare. Dacă apa cuprinde topite „cu desăvir-sire“ săruri necolorate „în puțină cătime“ culoarea iei nu

se va schimbă și va părea tot albastră; dar dacă din potrivă apa cuprinde un precipitat de abiea început și prin urmare ține în soluțiune substanțe în așa cîtîme în cît se apropie de punctul lor de saturare, lumina ce va trece prin apă va fi galbănă mai mult sau mai puțin închisă; se poate chiar ca apa să nu lese să treacă de feliu lumina și apa va fi nestrăvezie, neagră. Lumina cea galbănă se va uni cu cea albastră a apei, și va forma culoarea albastră verzie, verde-albăstrie, verde curat, după proporțiua de galbăn. Dacă culoarea galbănă va fi destul de tare va putea înăduși cu totul pe cea albastră, apa va înfătoșă o culoară galbănă, cafenie sau chiar și mai închisă.

„Să vedem cum se realizează aceste condițiuni în natură.

„In general, substanțele puțin solubile cuprinse în apele naturale și putînd să se înfătoșeze sub formă de precipitate de abiea începute în ape, sînt: carbonatul de calciu sau de magneziu, silicea, silicatul de aluminiu, alumina. Nu trebuie să ținem aice samă de corpurile ce se topesc ușor, ca chlorura de sodiu (sarea de bucătărie), chlorura de magneziu, sulfatele, etc, pentru că nu se află în cîtîmi destul de mari.

„O apă albastră, ca cea din lacul de Geneva, sau din lacul de Atchen, în Tyrol, va trebui să cuprindă calcar dizolvit cu atăta mai cu desăvârșire cu cît iese mai albastră. Va trebui să se afle în apă o cătîme îndestulătoare de acid carbonic pentru a pricinui carbonat acid de calciu.

„O apă verde, din potrivă, precum cea din lacul de Constanța, va trebui să cuprindă calcar topit mai reu, adecă să cuprindă mai puțin acid carbonic.

„Cercetările lui H. Sainte-Claire Deville, de pe la 1848, arată că în adevăr așa se și petrec lucrurile.

„Să mergem mai departe. Dacă în adevăr o apă calcară iese cu atăta mai albastră cu cît calcarul iese mai bine topit într'nsa, urmează că punînd calcar într'o

apă albastră să o facem verde. În adevăr lacul de Achen, ale cărui ape sînt albastre închis la adîncime, sînt verzi pe ȕermul de la miezã noapte. Acolo nu este adînc și se bat neconținut valurile în bolovanii de calcar și prin urmare ieau calcar și se fac verzi.

De pe cele spuse pãnã aici urmeazã cã și alte substanțe ar putea pricinui aceleași efecte ca și calcarul așã cã pot sã fie ape verzi fãrã calcar.

Chiar și silicatul de aluminiu poatã produce asemenea fenomene. Se știe cã silicatul de aluminiu sau argila, deși nu se topește în apã, dar fãrã sã fie topitã formeazã un feliu de emulziune adecã se aflã pãrticele mici atîrnate în apã. În datã ce se întrunește apa aceasta cu apã sãratã, argila cade la fund. Aceasta precipitare joacã mare rol la începutul deltelor.

Dl. Spring citeazã observațiile lui Schleinitz care a cãlãtorit cu vasul „Gazela“. Acestã a luat sama cã de cite ori întilnea apã albastrã, o gãsea tot o datã și mai grea. Totul se explicã prin precipitarea silicatlui de alumina care dãdea culoare verde, prin sare ¹⁾.

I. Nãdejde.

Un caz patologic.

În unul din No. noastre trecute spuneam cã D-l Maedonschi ie cuprins de mania persecuțiilor și-a măririlor. Azi din responsul sãu publicat în „Literatorul“ se poate ușor vedea cã boala propãșește din ce în ce stîngînd cu regegiune, cele din urmã sciutei de bun simț.

1) Articolul ieste prescurtare, pe unele locuri traducere a articolului lui Spring din „Revue scientifique“ de la 10 Fevruar.

Noi în criticile noastre am căutat să fim cît de nepărtinitori și totdeauna am întrebuițat argumentul în locul insultei și a mințirei. Dovadă că D-l Macedonschi nu are dreptatea cu dînsul, ieste că le întrebuițază pe amîndouă. Ie știut că în lipsă de dovezi, se întrebuițază insulta. Așă face D-l Macedonschi. Ingîmfat că a descoperit numele mieu sub acel de „Emil“ D-sa credea că mă zdrobește sub greutatea unor epitete ca acestea: „poet neisprăvit, nebun, nenorocit dizgrațiat al-Muzelor și viitoriū oaspe al Goliei, ștudent, scolar“ etc. Cu prietenul mieu Nădejde a mers și mai departe numindu-l pur și simplu „măgariū“; socot că aceasta ie numai un început: pentru viitoriū vom vedea poate și alte nume de animale, ca: porc, cal de saca, boū, precum și sudălmi ș. a. m. d,

* * *

„Astă-zī dar, o dată pentru tot deauna zice D-l „Macedonschi intru un moment în vorbă cu acești oameni“ Auzī D-ta! Ie grozav de mîndru D-l Macedonschi. De pe tronul D-sale de fetiș și Pontifex maximus al poeziei „sociale“ de-abiea aruncă o privire umilitoare cătră noi iștialalți, poeți neizbutiți, măgari și alte lighioane.

Zimbim și trecem înaintea.

D-l Macedonschi, neputincios de-a vedea punctul neinteresat de unde am plecat, ne amestecă cu aceia cari sînt tămîitorii lui Alexandri. Ceea ce nu-l lasă să doarmă ieste că i-am negat dreptul de-a se lăudă că a deschis întaiū drumul criticeii analitice. Pentru a dovedi că ieste D-sa cel întaiū, mă numește „unul care scrie de pe auzite“ și ne citează pe D-l Maiorescu acolo unde în „critice“ vorbește de Alexandri. Dar, D-sa trebuia să mă citească mai bine și să vadă că nu vorbesc de Maiorescu ca critic al lui Alexandri, dar ca „critic“ în general și atunci ar fi văzut că „Critica analitică“ nu ieste străină D-lui Maiorescu. Orī pe semne Onor D-l Macedonschi nu știe că autoriul „Criticilor“. a mai scris și „Poesia Romīna.“

Am spus că în boala D-sale D-l Macedonschi, întrebuințază insulta și neadevărul. Insulte am arărat destule; să arătăm pe D-l Macedonschi mințind.

„Același articol, zice D-l Macedonschi, adaugă aberațiunea că „Doinele“ D-lui Alexandri sînt „poezii populare“, etc.

Și mai jos:

„Nu zic, se află și printre „Doine“ poezii ce aparțin poporului, dar între acelea și ale autorului, am știut să fac precum se va vedea mai departe deosebirea cuvenită.“

Acum să vedem ce am spus ieș:

„Poezia populară o va lăsa D-l Macedonschi poporului, dar socotim că chiar în doine ieste nedespărțit ceea ce ieste a poporului de ceea ce ieste a poetului.“

Va să zică D-l Macedonschi a mințit cînd a spus că ieș adaug aberațiunea că „Doinele“ sînt poezii populare!... În întăea critică nu ști am ce va spune D-l Macedonschi de criticat în a treia, dar știeam ce spunea atunci. D-sa punea deoparte poeziile populare strinse de poet, de alta Doinele. Ieș din potrivă susțineam că în Doine chiar sînt poezii populare întocmite numai de poet din punctul de vedere al stilului, dar lăsînd fondul neatins. Ieată tot ce am zis și ieată ce a spus D-sa că am zis.

Și apoi ce? La urma urmei pare că minciuna nu ieste și iea un mijloc? . . . Pentru a fi mirșavă, iea nu încetează de a fi mijloc.

* * *

„Ca să isprăv. se cu această chestiune urmează D-sa, voiș spune că băiatul zice tot din auzite că „față tină-ră pe pătul morței“ ieste imitată din André Chenier.

„De ce nu pune poeziile față în față dacă îi dă „mîna?“

Aș putea să pun. Dar chiar neputînd, asta nu ar

dovedi că nu ieste imitație, căci alta ieste a traduce, alta a imita. Așa Costachi Negruzzi a imitat pe „Millevoye“ în „Jaluzie“ după „L'Inquiétude“; imitația bate la ochi dar de-aici până la a-l pune pe două coloane, mai ie ceva distanță.

Tot dl. Macedonschi crede că sînt nebun și lipsit de ori ce cunoștințe literare și științifice, pentru că am susținut că rima și versul vor dispărea, că „Traianida“ lui Bolintineanu ieste o aberațiune mintală și că în pictură nu avem „capete d'operă. O fi! Dar să discutăm puțin.

Despre vers și rimă nu voi discuta aici. Dar pentru a doua oară îl rog pe Dl. Macedonschi să-mi citeze un singur capo d'operă al picturii noastre.

Apoi ideea că Traianida ieste o aberațiune mintală ieste mi se pare a d-lui, Maiorescu. ¹⁾ Prin urmare insulta, că sînt nebun se resfrînge asupra autorului „Criticeilor“.

Dl. Macedonschi zice că meritele D-lui Maiorescu sînt din multe puncte de vedere superioare celor ale D-sale.

Cum Dl. Maiorescu ie nebun ca și mine, ce trebuie să fie Dl. Macedonschi care se socoate inferior D-sale. Dacă boala n'ar necăji pe „fetișul“ Literatoriului, desigur nu ar fi făcut ast păcat de logică.

Apoi luați sama că Dl. Macedonschi dovedește că nu cunoaște scrierile D-lui Maiorescu, tocmai D-lui care mă acuză pe mine că vorbesc de „pe auzite“!

* . *

În mania sa de bolnav, Dl. Macedonschi îmi face insulta de-a mă numi scolarul d-sale nereușit.“

Zice că are manuscrise prin cari ar dovedi că d-sa a refăcut versurile scolarilor cari azi sînt cei întâi al insultă. Îl rog foarte mult să lămurească cînd și cum

1) Iată ce zice Dl. Maiorescu. Poezia Romînă p. 37. Nota Înțelegem pe Bolintineanu de mai înainte, până la 1852, cînd se făcu publicarea primelor sale poezii; căci peste ultimele lucrări ale d-sale (Eumenidele etc.) trebuie să aruncăm un vâl de pudoare“.

i-am fost scolarii și cari versuri au fost refăcute de d-lui. Ne dovedind acesta cetitorii va vedea că „poetul“ „a mințit“. Mie, mi s'a întâmplat înse să schimb din cap până în picioare versuri de-ale poezilor de la „Literatorul“. De ex: de ale D-lui Scarlat C. Moscu, căruia sub-scrisul i-am schimbat cu desăvârșire poezia „Femeea“ pentru a putea fi publicată în „Contemporanul“. Dl. Moscu ieste acel poet (?) care ne trimetea versuri de soiul acestora;

„Un pumnar ușor
„Cu tăiuș de dor
„Cu mâner de zor
„Și cu vîrf de amor.

Dl. Scarlat C. Moscu acum ne insultă. Să-i fie de bine.

Versurile D-lui Trutzescu, alt poet al „Literatorului“ tot prin mîna mea au trecut pentru a fi publicate. Până acum înse nu ne-a insultat. Să sperăm înse că nu va pierde prilejul.

* * *

Cît despre punctul că sint poet neizbutit și neisprăvit, aceasta va judeca-o critica care în curînd va hotări asupra valorii unui volum de versuri ce ie sub tipar. In treacăt, fie spus, că Redacția „Literatorului“, avea odată altă idea despre mine. Dar uitasem că atunci nu -i atacasem fetișul, nici nu aruncasem desprețul meu „Poetului decorat.“

Încă mai hazliu ieste cînd dl. Macedonschi ne spune: „N'am lingușit în viața mea pe nimene și cu rizicul și pericolul meu am spus în totdeauna adevărul“.

U! lă! la!.. Dar Ureiche? Dar vodă Carol? Dar laudele reciproce?...

Se mai laudă apoi Dl. Macedonschi că a întemeiat societatea „Literatorului“. Se înțelege; „prin protecție de fuste“ am văzut făcuți și ministri dar încă de-a ciștiğă

într'un oraș, trei-patru oameni și a întemeia o societate, când abonezi cu de-a sila pe oameni și susții revista prin pomană, prin baluri, tombola, concerte, ofrande: întocmai cum se susțin artiștii bolnavii.

* * *

Pentru că sîntem învinuiți că facem critică prea multă și prea puternică, vom sfîrși cu cuvintele propriie ale D-lui Maiorescu:

„Iată pentru ce lupta neimpăcată în contra ignoranței pretențioase și neadevărului ne-a fost cea dintîi datorie și pentru ce nu am putut primi punctul de vedere al acestora cari sînt deprinși cu o privire mai blîndă și se mulțumesc cu o lungă așteptare a îndreptării în viitoriu.”

„Românii, anticipînd formele unei culturi prea înalte, au pierdut dreptul de-a comite greșeli nepedepsite și depărtați din starea mai normală a dezvoltărilor treptate, pentru noi etatea de aur a patriarhalismului literar și științific a dispărut. Critica fie și amară numai să fie dreaptă, ieste un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orî ce jertfe și în mijlocul a orî cîtor ruine trebuie împlîntat semnul adevărului.”

(„Critice“ pag. 466.)

Const. Mille

Horea Rominului

(poveste din popor.) scrisă cam după cum se vorovește pe Someșul mare, în Ardeal.

Zice că o fost o dată doi prietini, un Rumî și un Sas. Sasul, cu negoțul lui, o dată cu mere, altă dată cu pere, mai altă dată cu nuci, ceapă și aiu [ustoreii] im-

bla mult prin țară, pe la cele târguri și tot mereu se abătea pe la prietinul său, pe la „veșinul“ Iuân (Sașii nu zic vecine ci veșine, „ce, ci“ iei zic „șe, și“) de cite ori vinea pe la badea Iuân tot dea una-i aducea: mai un clop (pălărie) de mere putrede de jumătate, mai o straiță de ceapă care n'a putut'o împ'eti în cunună, mai citeva nuci ce i să păreau mai ușurele; vezi, ce-i ieră îndămină, și de ce nu-i ieră nici pagubă (daună), că nu mai poate omul da de cinste ce are mai bun. Dar badea Iuân, nu pentru cinstea asta, ci mai mult pentru prietinie, cinstea, în adevăr pe jupinul Mișel (la Mihai-zic Sașii Mișel sau Miși, la Ecaterina Trini și Trinișca, la Josefina Fiși, la Iohan Hans, la Georg Ghiro ș. a.) Cînd ieră duminică sară, știea badea Ion că jupinul Mișel vine la iel de mas, că pe luni dimineață trebuie să fie (Someșeni zic; să șie) la tîrg la Gherla, despre care zic Armenii, locuitorii acelei cetăți: Gherla noastră hai bogată, picior de raiu, unde șede tata vost a Rumînilor, vlădica; la Gherla aducea Mișel pe lingă ceapă, aiu, mere și pere, încă și cînepă. Va crede cineva că muierile din jurul Gherlei or fi fiind tare harnice, torsătoare și țesătoare, dacă va vedea pe Mișel ducindu-le cînepă de vindut; dar s'ar înșela amar! În jurul Gherlei își sfarmă femeile (femeile) capul cu un lucru cu mult mai delicat de cit torsul și țesutul, iele sînt artiste, fabricătoare de sfinți cunoscuți în istoria inventiunilor sub firmă „de la Nicula.“

Cînd știea dară badea Iuân că prietinusu sosește, ori de a casă, ori de la tîrg, îl aștepta cu tot dragul. Încă de pe la amează-zi îl auzai spunînd nevastei: „Vezi, tu Pă-rască, de fă de cină ceva bunîșor, că da de-a vini și prietinul Mișel ori frate-so. **Močki** (cetește **Moțchi** dar se scrie **Matheas**) știi că-i omul nostru, să avem cu ce-l omîni; apoi Ielea Pă-rască, în zî de fruct, fruct, în cea de post post, ica gătea coala cum să cade la niște oameni de ominie: vara o oală de fasole verde păzită bine, ori niște varză dulce, ori niște plăcintă cu urdă proaspătă, care place Sașilor cu atît mai virtos că iei nu sînt oieri

nică unu, ba sînt atît de isteți, în cît nică nu știu face deosebirea între oaie și berbece, între capră și țap. Ieată un exemplu: Un Sas, văzînd că Ruminii din satele vecine țin capre pentru lapte, se hotări să-și cumpere și iel una; un Rumin i-a fost spus adecă că laptele de capră îi tare bun și că de va nimeri una bună de lapte, atunci poate socoli cîte trei cupe de lapte pe zi, că caprele vin mulse de trei ori în zi: dimineață, la amiează și sara. Atîta i-o fost bugăt (destul) Sasului, mere (merge) la o mărturie (tîrg de săptămîină) în orașul cel mai de aproape, în Lechința și-și cumpără un țap mare, cu coarnele până pe colo. Viînd (venînd) cu iel cătră casă, să întîlnește cu un Rumin cunoscut:

„Buna zioa vecine.“

„Să trăești jupine“, da ce ți-i bun țapul acel mare?

„Ce țap? doară nu vezi că-i capră?”

„Ba io vād, că-i țap, numai samină cu caprele“.

„Apoi vezi veșine, am vrut să am și ieu lapte 'n casă, de aceea am cumpărat capra asta, la care tu-i zici țap; de alt cum, mie nu-mi pasă, fie țap, fie capră, numai să-mi deie lapte! Dar să vedem mai departe de prietini ce-i doi; Ruminul aștepta pe Sas cu ce-i iera de îndămină mai bun, nică chiar horinca (holercă, rachiū, vinars, ginars, țuică) nu o uita pentru ca se facă prietinelui voie mai bună. De cîte ori mergea însă Sasul cătră casă ospătat cum să cade, tot de auna zicea prietinelui său: „apoi veșine Ioane, (pronunță I-ua-ne) noi tăt haida vinim la D-voastră, dar voi nu mai viniți la noi nică o dată; mai viniți și voi o dată la noi, nu numai tot hai hai. luān răspundea tot de auna prietinește și rumănește: „lasă jupine, că nică nu-ți aduce aminte cînd te-i trezi o dată cu mine la D-ta, că știu zicala: „deal cu deal nu să întîlnește, dar om cu om cînd nică gîndește“; apoi ieū cînd m'oi duce, să știu, că nu staū numai de sară până dimineață.

Și trăi mult prietinicia asta între acești doi oameni, poate vr'o 10 ani și mai bine; Sasul vinea bun bucuros la Iuân și se ospătă cum știeau ieii mai bine, cu nădejdea că nu o să întoarcă lui Iuân nici cînd cîntea ce i-o face; dar nu nita nici la o plecare de al chiema la iel. Ce gîndește Iuân într'o toamnă, colo tîrziu, prin postul crăciunului, ce nu gîndește, că o dată zice cătră boreasă: tu femeie, lucrul l'am cam isprăvit, cite vr'o două vrea-scuri de foc or mai aduce și copilașii aieștia; ieii mă duc la prietinel mieii la Mișel, vezi tu cu cît drag mă mai chieamă, și dela iel nu măi vin până a fi să ieșim cu plugul.

Ce zice face. Ajunge la Sas colea cînd înnoptă, bună sară jupine!— Da cine iești D-ta?— D'apoi nu mă cunoști jupine! Ieii, prietinel D-ta'le, Iuân. Că bine zici, încă nu prea te cunosc pe întuneric, că încă la noi în casă nu se vede încă nemic, dacă sfințește soarele trebuie să aprindem lumina. Da încă hai vecine și șezi la noi, îmi pare tare bine că încă ai venit și D-ta o dată la noi; amu nici nu te las să meri astăzi de aici. (NB. Sasii folosesc mult pe „încă” cînd vorbesc romînește).

—Dacă nici nu mă duc astăzi, chiar se mă țipi (alungi), ba poate nici mine, nici poimine.

— Pare-mi bine că te văd o dată aici, nu-i nici un baiii (nu-i hăbar) șezi cît de mult, că încă și ieii am fost la voi hăt de multe ori, trebuie să măi vii și D-ta. (Sasii nu știu întrebunța pronumele de onoare, le schimbă, aici vorbesc per „tu”, aci per „D ta”, chiar așa și Romînii din Banat, d. e. „Mă D-le, scie-mi o coală de arcie (hîrtie) că doară D-ta știu carte, că unii spun că tu și la scoală ai fi îmblat. Aman săracă lume albă cum goge treci marmorele, iești baș în Bănat).

Se ospătă Iuânul nostru o zii, două, tri, patru, o săptămînă, două. Sasul tot de ce, de ce, măi rece, dar măi cu samă Sasa, care ieră foc de scumpă, Rumînul să făcea că nu pricepe, iel să află foarte bine, mîncă bine, bea bine și pipă și nu avea grija nimăruu. Dela o vre-

me nu se mai putù stăpîni Sasul, se hotărî să spună verde lui Iuăn să mai meargă și acasă, că la iel a zăcut destul; ci nu avea curaj, să pune decî a-î spune pe departe: Apoi veșine Ioăne, de aî de gînd să mergî a casă spune-mî, să-ți faciă jupîneasa ceva merinde, că vai mult m'ai omîvit si D-ta.

Ba, jupîne, mulțămesc, nu se mai trudească jupîneasa cu merinde, că ieû mi-am pus în gînd să nu mă duc dela voi până nu mi-oi auzî horea mea.

Fu destul Sasului, mere și aduce ceterași (lăutari) și unde încep a zice lui Ion feliû de feliû de zicâli, de gîndeaî că-î nuntă. Părîndează ceterașul acela toate zicâlile, ce le știea, dar Iuăn nu le băgă în samă. Sasul tot îl întrebă: nimeritu-ț'a zicala? dar badea Ion făcea din cap că nu!

Părîndează Sasul nostru în cîteva săptămîni toți ceterașii dela ieî și din prejur, dar horea Rumînului nu a nimerit'o nici unul. În sfîrșit văzînd Sasul că n'are ce-î face, că Iuăn nu mai mere dela iel, își pune în gînd să-l ominească până i-a vini lui dorul de ducă. Trece iearna, începe a se lua omătul, azi să văd goale virfurile dealurilor, mine pe fețiî, mai în colo se tot topește omătul pînă nu mai rămîne decît prin cele hotroape cîte o țîră, plugurile încep a ieși. În cea dintăiû dimineață, cînd trecea un plug pe drum pe diinnaintea casei Sasului, și auzî Ion hodorogitul teleguței (roatele cari poartă plugul), sare Ion cuc de pe laiță (laviță) își iea traista, sumanul și bita, și ca fript zice Sasului: Sănătate bună jupîne, ieû mă duc a casă.

„Noa, da mai stăi veșine, barem să prînzim.

„Nu să poate jupîne; mi-am auzî horea mea, și caută să plec.“ Sasul să uită pe fereastră, nu vedea însepic de ceteraș decît auză și iel treancotele plugului hodorogînd, dăci întrebă pe Ion că unde aude iel ceteră?

Ce ceteră? aû nu auzî D-ta teleguța și hozdroboa-

gele plugului cîrțăind și hodorogind? Acea horea Romînului!

Oh, zice Sasul, dacă știeam, atunci încă astă iearnă scoteam teleguța în ocol! (curte),

Vedeți dar care-î horea Rumînului?

Munții apusenî ai Ardealului, 7 Fevr. 1883.

Defunățescu.

Dacia Viitoare

Acesta ie numele unei reviste care iese în Paris. Redactată de prietiniî noștriî, asta ne oprește de-a o lăudă; cel puțin o recomandăm cetitorilor nostri, ca opera tinerimeî romine, serioase și care cugetă. Se petrece atîta în Paris, se fabrică acolo atîte capete goale, că sîntem cu adevărat bucurați cînd vedem că viitorul se mișcă și muncește pentru realizarea adevărateî fericiri a țerei.

De datoriea orî cărui Romîn care cugetă ieste a susține pe acești tineri cari în mlaștina vieței noastre sociale, mai pot gîndi și spune gîndirea lor.

Reproducem profesiunea de credință din întăiul număr ca să arătăm mai bine scopul tănărului organ:

Cine sîntem?

Ce voim?

Ieată întrebarea ce-și pune cel ce vede un ziar nou.

Cine sîntem? — Ce vă pasă? ar fi răspunsul ce s'ar cuveni. Cetiți și judecați. — Dacă cele ce susținem vă plac, dacă sunteți de părerea noastră, chibzuiți-vă, uniți-vă și luptați pentru izbândă credințelor voastre, fără a vă mai bate capul spre a ști cine sînt cei ce le susțin, aceasta neputîndu-vă fi de nici un folos. Spre a nu începe înse, prin a vă necăji, vom face, după placul vostru, cetitori. Vă vom spune: sîntem „fii vechiei Dacie“, voim: „Dacia viitoare“.

Ce fu Dacia trecutului o știți, cum înțelegem Dacia viitoare, vom spune-o.

Istoria nară că pe la sfârșitul veacului trecut, un cioban de vr'o 10 ani, sta ceasuri întregi la umbra arborilor din Vladimir, cugetând, fără a spune un cuvânt tovarășilor săi. Cîte odată, păzindu-și turma, citea o carte sau scria pe foi de fag.

Ce scriea? La ce cugeta?

Vedea că totul nu iera perfect în astă lume: boierul ce nu făcea nimica, se plimba în trăsură, bea și mîncă bine, iarna se încălzea lingă un mare foc sau ieșia învelit cu blană de samur pe cînd cel ce lucra zi și noapte, abea putea dobândi o bucată de mămăligă pentru copi-lașii săi și tremură de frig, ne avînd macar un vechiū joc.

Copilul avea dreptate! Aceași stare de Incuri ieste încă în ființă. Ce făcū Tudor, față cu această nedreptate, știți; ce ar fi dorit Tudor să mai facă, vom încercă să să implinească. Vom lovi în stăpîniî de tot felul și de toate neamurile, spre a sfărămă jugul ce apasă pe Ro-măni, din ori ce ținut ar fi ieî.

Cu ce drept? Prin ce mijloace?

La aceasta Tudor raspunde:

„Nici o pravilă nu se împotrivesțe de a nu zdrobi „cineva reul.“

Ieată dreptul nostru!

Și adaugă marele resvrătitorii: „Cînd un șerpe iesē înaintea voastră, năvăliți er parî ca să-l omoriți.“

Ieată unde vom ajunge, de vom fi siliți.

Și cariū ierau șerpîi din vremea lui Tudor? „Grecii și boerii noștri, atăt partea bisericească căt și cea politi-cească.“

Ce s'a schimbat în starea de lucruri? Nimic sau mai nimic. Grecii au fost inlocuiți prin speculatori. Ceialți șerpî care sug singele nostru au remas aceeași.

Societatea ieste împărțită în două: O parte produce și nu posedă, o partē posedă și nu produce.

Dacia ieste împărțită, de diplomația, în două:

O parte ieste romină.

O parte ieste streină.

Noi vom ca cel că produce se posedă, cel ce posedă să producă

Știm că sîntem 10 milioane de oameni, cari vorbim aceeași limbă.

Pentru dinșii vorbim, pentru drepturile lor vom lupta.

Redacțiunea.

Geniu necunoscut.

Se povestește ca de o minune de faptul că Napoleon cel Mare dicta de o dată la cîți-va secretari, fără se incurce. Dar iată cum sîntem noi Romînii: la noi, chiar în Iași se află o profesoară care în fie care zi repetează minunea lui Napoleon și anume iată cum: D-sa chiar în ceasurile de dimineață își coasă, își brodează, etc se îngrijește în sfîrșit de lucrurile trebuitoare pentru baturi, nunți și alte petreceri nevinovate; iar cit despre lecții, scoate cite trei fete, le așază departe una de alta și le pune să spună una la istorie, alta la aritmetică, alta geografie și D-sa pretinde că le aude pe toate și coase în același timp. Asemenea talent nu trebuie să remie necunoscut, tragem luarea aminte a D-lui Revizor Chiriță și chiar a Ministeriului și nu ne îndoim că la viitoare ploae de decorații vom vedea un benemerenti clasa I-iu, orî măcar a II pe pieptul genialei profesoare.

Vedetot.
